

Fiatalok életkörülményei Magyarországon és az EU országokban 2007 és 2012 között

Medgyesi Márton – Nagy Ildikó*

1. Bevezető – Gazdasági válság és demográfiai változások

A 2009-ben kibontakozó gazdasági válság több csatornán keresztül is hátrányosan érintette a fiatal felnőttek háztartásainak jövedelmi helyzetét, megélhetését. A munkanélküliség növekedése a háztartások munkajövedelmeit csökkentette, ami különösen sújtotta a fiatalokat Magyarországon és más EU-országokban is (Gáti *et al.* 2012). A munkajövedelmek csökkenése mellett a fiatalok megélhetési nehézségei azáltal is fokozódtak, hogy a válságkezelési intézkedések az állami transzferből származó háztartási jövedelmeket (családi támogatás, szociális segély) is csökkentették (Tóth–Medgyesi 2011). Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy hogyan alakult a fiatal felnőttek életkörülménye és jövedelmi helyzete a gazdasági válság idején Magyarországon, a többi EU-tagállammal összehasonlításban.

A gazdasági válság során jelentősen növekedett a fiatalok körében mért munkanélküliségi ráta. A 15–24 évesek munkanélküli rátája az EU-országok átlagában a válságot megelőző év 16%-os értékéről 2012-ben 23%-ra emelkedett (EC 2013). Magyarországon a fiatalok munkaerő-piaci helyzete az EU-átlagnál is kedvezőtlenebben alakult, pl. a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 2008-ban 20% volt, ami 2012-re 28%-ra emelkedett. A munkanélküliségi ráta növekedése a fiatalok körében nagyobb mértékű volt, mint a teljes aktív korú népesség körében, amely Magyarországon az EU-átlaghoz hasonlóan 3 százalékponttal növekedett 2008 és 2012 között (8%-ról 11%-ra).

A posztindusztriális társadalmakban a meghosszabbodott iskoláztatás, a fiatalokat sújtó magas munkanélküliség, a családalapítás későbbre halasztása miatt a fiatalok önállósodása egyre jobban kitolódik. Egyre több fiatal marad a nagykorúság elérése után is bizonyos szempontok szerint szüleitől függő helyzetben. Ez az ún. „posztadoleszcens” életszakasz a fiatalkor és a felnőttkor közé ékelődik, és a két életszakasz közötti időben többé-kevésbé elnyúló átmenetet jelent (Vaskovics 2000).

* A szerző kutatását a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

A demográfiai felmérések szerint Magyarországon az 1990-es évektől kezdődően napjainkig jelentősen emelkedett azon fiatalok aránya, akik 25 éves koruk után még nem hagyják el a szülői fészket. Láthatóan kitolódott az önálló élet megkezdésének átlagos életkora (Murinkó 2013). Az Eurostat adatai szerint a magyar fiatalok átlagosan 28,7 éves korukban hagyják el a szülői házat, hogy független életet kezdjenek. Ez jóval magasabb, mint akár a skandináv (20–22 év), akár a nyugat-európai országokban (24 év), és alacsonyabb, mint néhány kelet-európai és dél-európai országban (29–31 év) (Eurostat 2012).

A szülők gyakran támogatják gyermekeiket a felnőtté válás folyamata során. A szülői segítség egyrészt kapcsolódhat a társadalmi státusz-szerzés fontos céljaihoz, mint felsőfokú továbbtanuláshoz vagy az első lakás megvásárlásához. A szülői támogatás lehet azonban „biztonsági háló” jellegű is, amikor a szülők az ideiglenesen nehéz anyagi körülmények közé kerülő fiatalot segítik (Fingerman *et al.* 2009; Swartz *et al.* 2011). A szülői támogatás többféle formát ölthet, lehet anyagi támogatás, időbeni segítség (pl. gyermekfelügyelet, háztartási munka), információ, kapcsolatok, érzelmi támogatás. Ezek mellett a szülői házból való elköltözés késleltetése vagy a szülői házba való visszatérés is egy lehetséges alkalmazkodási stratégia a fiatalok számára a gazdasági válság nehéz munkaerő-piaci helyzetében.

Korábbi kutatások szerint a fiatalok szegénysége összefügg azzal, hogy a fiatalok önálló háztartásban vagy szüleikkel együtt laknak: a szegénységi ráta jellemzően magasabb azon fiatalok esetében, akik elhagyták a szülői házat (Aassve *et al.* 2006). Aassve és szerzőtársai amellet érvelnek, hogy a szülői házból való elköltözés ténylegesen növeli a szegénnyé válás kockázatát, a szülőikkel lakás pedig megvédi a fiatalokat az elszegényedéstől. A szülőikkel való együttlakás ugyanakkor feltehetően együtt jár az önállóság csökkenésével: a fiatalnak hozzá kell járulnia a háztartás költségvetéséhez, és el kell fogadnia, hogy szülei valamilyen mértékben beleszólnak munkavállalási, fogyasztási, megtakarítási döntéseibe (Gáti *et al.* 2012).

Jelen tanulmányban a fiatalok jövedelmi helyzetét elemezzük, külön figyelmet fordítva a szüleikkel együtt élő fiatal felnőttek társadalmi csoportjára. A 2. fejezetben azt mutatjuk be, hogy a fiatalok mely csoportjaira jellemző leginkább, hogy önálló háztartásban élnek, és melyekben gyakoribb, hogy szüleikkel laknak. Ez után a 3. fejezetben a fiatalok anyagi helyzetét elemezzük, fő kérdésünk, hogy mennyire jelent mentőövet a szülőikkel való együttélés az elszegényedés ellen. A tanulmány 4. fejezetében a családdal együtt élő fiatal felnőttek pénzügyi önállóságát vizsgáljuk, bemutattva, hogy jövedelmük mekkora részével járulnak hozzá a közös háztartási költségvetéshez, és hogy mennyire dönthetnek a saját fogyasztásukkal, illetve szabadidős tevékenység-

geikkel kapcsolatos kiadásokról. A tanulmány mindegyik fejezetében külön kiemeljük a magyarországi fiatalok helyzetét.

Elemzésünkben a fiatal felnőttek csoportját az ifjúsági kutatásoknál szokásos életkori lehatárolásnál (15–24 évesek, 15–29 évesek) tágabban értelmezve, a 18 és 34 évesek körében vizsgáljuk. Erre azért van szükség, mert az EU-tagországok között a dél- és néhány kelet-európai országban a fiatalok önállóvá válásának időpontja annyira kitolódott, hogy ez sokszor a harmincas éveik közepén következik be.

Az elemzéshez az Európai Unió országairól rendelkezésre álló *European Union Study of Income and Living Conditions (EU-SILC)* kutatás 2008, 2010 és 2012-es hullámainak összehasonlító adatbázisait használtuk fel¹. Az adatok a tagországok magánháztartásokban élő népességét reprezentálják.

2. Önállóság: szüleikkel együtt lakó fiatalok jellemzői nemzetközi összehasonlításban

Az Európai Unióban a 18–34 éves fiatalok mintegy fele együtt lakik szüleivel, míg a másik fele önálló háztartásban él. Összehasonlítva azonban jelentős különbségeket találunk e tekintetben az egyes országok között (*1. ábra*). Az észak-európai országok nagy részében mindössze a fiatalok egynegyede lakik együtt szüleivel, s háromnegyedük külön. A másik végletet Málta, Horvátország és Szlovákia jelenti, ahol éppen fordítottak ezek az arányok: 70–78% lakik együtt a szülőkkel és csupán 22–30% él külön háztartásban. A 2012-es adatok alapján Magyarország is ez utóbbi csoporthoz sorolható.

Ha az időbeli változást is figyelembe vesszük, akkor azt látjuk, hogy 2008 és 2012 között néhány országban, láthatóan nőtt azoknak a fiataloknak az aránya, akik együtt laknak szüleikkel. Ezek közé az országok közé sorolható Magyarország is, ahol 2008-ban – a gazdasági válság kezdetén – a fiataloknak még 56%-a élt együtt a szüleivel, míg 2010-ben már 64%-uk, s 2012-ben 66%-uk. Ez négy év alatt több mint 10 százalékpontos emelkedést jelent! ² Hasonló változások zajlottak le néhány másik európai ország-

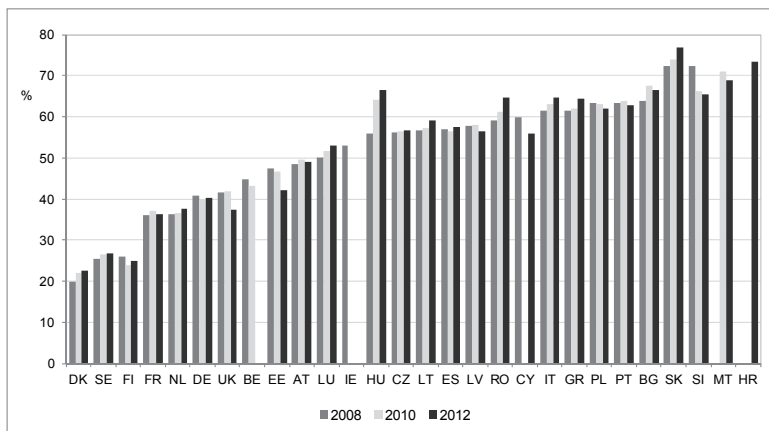
¹ Az EU-SILC egy ún. „output harmonizált” adatgyűjtés, amelyben az Eurostat meghatározza, hogy milyen tartalmú változókat kér a résztvevő országoktól, de a tagországok statisztikai hivatalai bizonyos mértékig szabadon dönthetnek abban, hogy milyen módszertannal állítják elő ezeket. Így például a jövedelemadatok esetében az országok egy része survey-adatokat, másik része viszont ún. regiszter adatokat használ.

² Magyarországon a szülői otthon elhagyásának átlagos életkora 28,7 év, míg a skandináv országokban ez 20–22 év, és Franciaországban, Hollandiában is korábbra tehető, átlagosan 24 éves korra. A demográfiai adatokból kiderül, hogy Magyarországon a szülőkkel együtt lakó fiatalok

ban, úgymint: Romániában, Szlovákiában, Olaszországban, továbbá kisebb mértékben Luxemburgban is.

Az adatok szerint az együttlakás-különlakás arányainak tekintetében a határ az észak- és nyugat-európai, valamint a dél- és kelet-európai országok tengelyén húzódik meg. Az adatok azt mutatják, hogy a magasabb életszínvonalal rendelkező országokban a fiatalok hamarabb elhagyják a szülői házat, s fiatalabb életkorban kezdenek meg a szülőktől független, önálló életet.

1. ábra. A szüleikkel együtt lakó 18–34 éves fiatalok aránya az EU-tagországokban, 2008–2012 (%)

Forrás: EU-SILC (2008, 2010, 2012) alapján saját számítás.

Megjegyzés: Írország, Ciprus, Málta és Horvátország esetében nem állnak mindhárom időpontban rendelkezésre az adatok.

Országnevek rövidítése: AT – Ausztria, BE – Belgium, BG – Bulgária, CZ – Csehország, CY – Ciprus, DE – Németország, DK – Dánia, EE – Észtország, ES – Spanyolország, FI – Finnország, FR – Franciaország, GB – Egyesült Királyság, GR – Görögország, HR – Horvátország, HU – Magyarország, IE – Írország, IT – Olaszország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, LV – Lettország, MT – Málta, NL – Hollandia, PL – Lengyelország, PT – Portugália, RO – Románia, SE – Svédország, SI – Szlovénia, SK – Szlovákia, UK – Egyesült Királyság.

aránya 1990 és 2011 között jelentősen megemelkedett: a 20–24 évesek körében 50%-ról 77%-ra, míg a 25–29 évesek körében 20%-ról 48%-ra. A legnagyobb változás a 30–34 évesek esetében volt, akik körében 11%-ról 21,5%-ra emelkedett, azaz megduplázódott a szülői otthonban „ragadt” fiatalok aránya (Harcsa–Monostori 2012: 71).

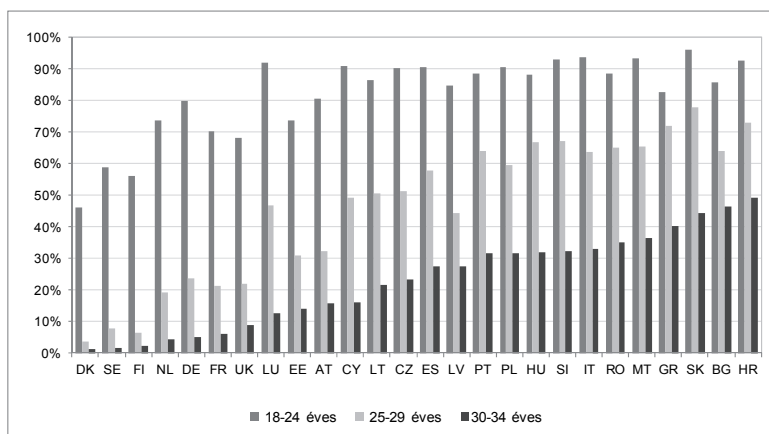
Az országok között megfigyelt jelentős eltérések ugyanakkor nem csupán az anyagi jólétben lévő különbségekben gyökereznek, az adott ország szokásai, normái, családhoz kapcsolódó értékek is befolyásolják, hogy meddig élnek a szülőkkel együtt a felnőtt gyerekek, s mikor kezdenek önálló életet. Reher (1998) esszéjében arról számol be, hogy az észak-európai és dél-európai családok szokásrendszerében és működésében jelentős különbségek vannak, amelyek a két terület eltérő történelmi fejlődésében gyökereznek. Az északi országokban nagy szerepe van a nukleáris családnak, gyengébb a kötődés a tágabb rokonsággal, a felnőtt gyermekek hamar munkába állnak, és társadalmi normává vált, hogy a családalapítás előtt önállóan próbálják életük anyagi alapját megeremteni. A dél-európai államokban viszont, ahol a történelem folyamán az orientális családtípus időről időre dominanciába került, a felnőtt gyerekek mindaddig együtt maradnak szüleikkel, amíg házasságra nem lépnek, sőt az is előfordul, a „gyerekek” még a házasság után is a szülői háznál vagy annak közelében maradnak. A vizsgálatunkban tapasztalt jelenség tehát már évszázadok óta jellemzi Európát, s Reher szerint ez a különbség a jövőben is tartósan fenn fog maradni.

A vizsgált EU-országok közül kivétel nélkül mindegyikre igaz az, hogy a szüleikkel együttlakó fiatalok aránya magasabb a férfiak között, mint a nők körében. Az európai átlagnál (13 százalékpont) magasabb a nemek szerinti különbség Romániában és Bulgáriában (25–25 százalékpont). A legkisebb különbséget 8-9 százalékponttal néhány észak-európai ország – Dánia, Svédország – és az Egyesült Királyság könyvelheti el.

A fiatal nők korábbi önállóodásának oka részben a házasodáskori átlagos életkorban keresendő. A nők átlagosan alacsonyabb életkorban kötnek házasságot vagy lépnek élettársi közösségre. A felnőtt korú lányok tehát hamarabb elhagyják a szülői házat. Az Eurostat adatai szerint a magyar férfiak átlagosan 30 évesen, míg a nők átlagosan 27 évesen hagyják el a szülői otthont. A skandináv országokban is fennáll a különbség, de itt jóval kisebb – mindössze 0,5–2 év – a különbség a férfiak javára (pl. Svédországban, nők: 19,6 év, férfiak 20,2 év). A legnagyobb különbséget Bulgáriában, Romániában és Horvátországban találjuk, ahol a nemek közötti különbség párosul a viszonylag magas önállóodási átlagkorral (Eurostat 2012).

A korosztályok szerinti különbségeket nemzetközi összehasonlításban a 2. ábra mutatja. Az országokat a legidősebb korcsoport, a 30–34 évesek aránya alapján rendeztük emelkedő sorrendbe.

2. ábra. A szüleikkel együttlakó 18–34 éves fiatalok aránya az EU-ban korcsoportonként, 2012 (%)

Forrás: EU-SILC (2012) alapján saját számítás.

E tekintetben ismét jelentős különbségeket látunk a már említett északnyugat–dél-kelet tengely mentén az EU-országok között. Minden vizsgált országra igaz, hogy a szülőikkel együtt lakó fiatalok legnagyobb része a 18–24 évesek csoportjába tartozik, majd ezt követi a 25–29 évesek, s végül legkisebb arányban a 30–34 évesek csoportja. Az EU-ban átlagosan a legfiatalabbak 80%-a, a 25–29 évesek 40%-a, s a 30–34 évesek 20%-a lakik szüleivel.

Magyarország mindhárom korcsoportban meghaladja az európai átlagot. A legfiatalabbak körében a szüleikkel lakók aránya 88%, a 25–29 évesek körében 67%, míg a legidősebbek között 31% az adatbázis szerint. Hasonló arányokat találunk néhány dél- és kelet-európai országban: Horvátország, Bulgária, Szlovákia és Málta, Románia, Olaszország, Szlovénia. Ezekben az országokban, mindhárom korosztályban az európai átlagot jóval meghaladó a szüleikkel lakó fiatalok aránya.

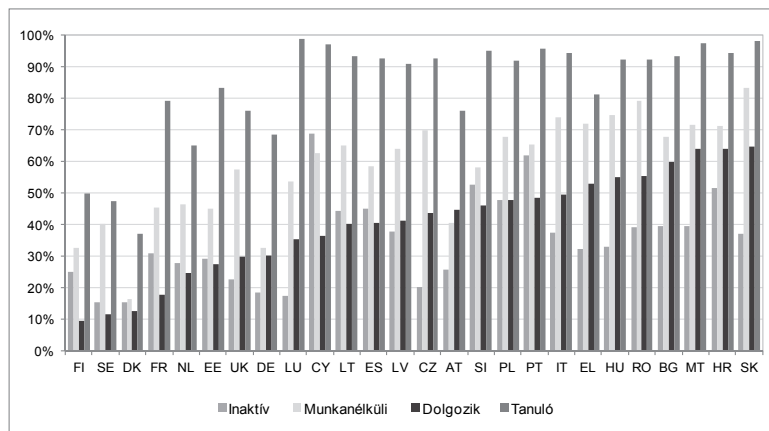
Az észak-európai országokban – Dánia, Svédország, Finnország – a legfiatalabb korcsoport jelentős túlsúlya jellemző: míg a 18–24 éveseknek 45–55%-a lakik szüleivel, a 25–29 éveseknek csak 5–10%-a, a 30–34 éveseknek viszont mindössze 2–4%-a. Ehhez hasonló a tendencia, de valamivel magasabb a szüleikkel lakók aránya mind a 18–24 évesek, mind a 25–29 évesek

körében Hollandiában, Németországban, Franciaországban az Egyesült Királyságban.

Szinte mindegyik EU-országra igaz, hogy minél magasabb végzettséggel rendelkezik a fiatal, annál kisebb valószínűséggel él szüleivel. Európa egészét tekintve átlagosan az alsó fokú végzettségű fiatalok 65%-a, a középfokúak 52%-a és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 30%-a lakik szüleivel.

Magyarországon mindhárom iskolázottsági fokozattal rendelkező fiatalok körében az EU-átlagnál magasabb arányban élnek szüleikkel egy háztartásban, az alsó fokú végzettségtől a felsőfokúig haladva rendre: 72, 68 és 54%-nyian. Ezekkel a megoszlásokkal Magyarország leginkább Romániához és Horvátországhoz hasonlítható. Az arányok azt mutatják, hogy a szülőktől való függetlenedésben Magyarországon nagy jelentősége van a felsőfokú iskolai végzettség megszerzésének.

3. ábra. A szüleikkel együttlakó 18–34 éves fiatalok aránya Európában munkaerő-piaci státusz szerint, 2012 (%)

Forrás: EU-SILC (2012) alapján saját számítás.

Megjegyzés: Az országok a 'dolgozik' státusz megoszlása szerint emelkedő sorrendbe vannak rendezve.

Néhány dél-európai országban – Portugália, Málta, Olaszország, Bulgária, Görögország, Horvátország – nagyjából ugyanakkora magas (60–70%-os) arányban laknak szüleikkel az alsó- közép-, illetve felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok. Ezekben az országokban nincs jelentős hatása az

iskolai végzettségnek a fiatalok szülőktől való függetlenedése szempontjából. Ezzel ellentétben az észak-európai országokban a szülőkkel lakó fiatalok körében jelentősen alulreprezentáltak a felsőfokú és valamelyest a középfokú végzettséggel rendelkezők is. Ez az eredmény helyénvaló, hiszen ezekben az országokban leginkább a 18–24 évesek laknak szüleikkel, azok, akik még diák státuszban vannak, és nem fejezték be tanulmányaikat.

Végezetül a munkaerő-piaci státusz szerint vizsgáljuk meg a szüleikkel együtt élő fiatalok jellemzőit nemzetközi összehasonlításban. Az EU-SILC 2012-es adatai szerint az EU-ban átlagosan a tanulók 80%-a, a munkanélküli fiatalok 60%-a, a dolgozók 35%-a és az inaktívak 32%-a él otthon szüleivel (3. ábra). A szülőkkel való együttlakásnak fontos indoka ez alapján az, ha a felnőtt korú gyerek még tanul vagy munkanélküli, tehát feltételezhetően nem rendelkezik akkora saját jövedelemmel, hogy önállóan el tudja tartani magát.

Az európai átlagnál jóval magasabb arányú *diák* él szüleivel Luxemburgban, Cipruson, Szlovákiában, Máltán, Portugáliában, Szlovéniában és Magyarországon. Emellett a többi dél- és kelet-európai országban is magas a szüleikkel lakó fiatalok között a diákok aránya. Bár az észak-európai országokban a legalacsonyabb ez az arány, 37–50%, mégis ez adhat leginkább okot arra, hogy a felnőtt korú gyerek ne hagyja el a szülői házat.

A *munkanélküliség* miatt szüleikkel egy lakásban lakó fiatalok aránya Szlovákiában (83%), Romániában (79%), Magyarországon (75%) valamint Olaszországban (74%) a legmagasabb, és az észak- és nyugat-európai államokban a legalacsonyabb: Dániában (16%), illetve Finnországban (33%), Németországban (33%).

A szüleikkel együtt lakó inaktív fiatalok aránya néhány dél-európai és balkáni államban a legmagasabb. Cipruson az inaktív fiatalok 69%-a, Portugáliában 62%-a, Szlovéniában 53%-a, Horvátországban 52%-a él szüleivel.

Az észak- és nyugat-európai országokban a *dolgozó fiatalok* nagyon alacsony aránya lakik egy háztartásban a szüleivel. Minél délebbre és keletebbre haladunk Európában, annál inkább érvényes az a megállapítás, hogy a dolgozó fiatalok egyre magasabb aránya lakik szülei háztartásában. Bulgáriában, Máltán, Horvátországban és Szlovákiában a dolgozó fiatalok 60–65%-a lakik szüleivel, míg Finnországban, Svédországban és Dániában csak 10–13%-uk. Magyarország ismét az előző csoporthoz sorolható. A dolgozó fiatalok körében az európai átlagot (35%) jóval meghaladja a szüleikkel élő fiatalok aránya (56%).

Röviden összegezve azt mondhatjuk, hogy a szülői ház elhagyását, az önállósodást jellemzően befolyásolja a fiatalok életkora, neme, iskolázottsága és a munkaerő-piaci státusza. Ezek a tényezők azonban az egyes európai országokban más és más hatással vannak. Általában a fiatalabbak (18–24 évesek),

a férfiak, az alacsony iskolai végzettségűek, a tanulók és a munkanélküliek nagyobb valószínűséggel élnek együtt szüleikkel egy háztartásban.

3. Jövedelmi helyzet: a szegénység kockázata a fiatalok körében

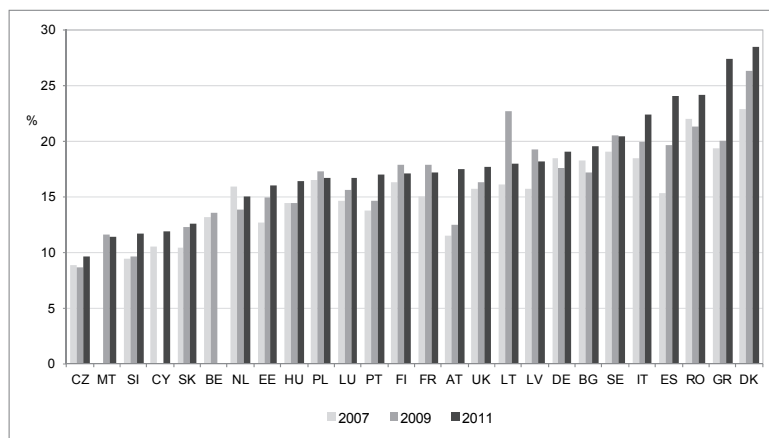
Az EU-SILC vizsgálatban használt jövedelemfogalom a háztartások éves rendelkezésre álló jövedelme. Ebben a háztartás tagjainak munkajövedelme, önfoglalkoztatásból származó jövedelme, tőkejövedelmei (beleértve a vállalkozói jövedelmeket) és az állami újraelosztásból kapott jövedelmek (nyugdíjak, munkanélküliségi támogatások, családtámogatások, segélyek stb.) egyaránt beszámítanak, a közvetlen adók (jövedelemadók és társadalombiztosítási járulékok) pedig levonásra kerülnek. A jövedelemadatok esetében a referencia időszak, az adatfelvételt megelőző egy év, tehát a 2008, 2010 és 2012-es adatbázisok rendre a 2007, 2009 és 2011-es év jövedelmeiről közölnek adatokat. A háztartásokban élő személyek jövedelmi helyzetének jellemzésére az ekvivalens jövedelem fogalmát használjuk, a fogyasztási egységek számát az OECD(2) ekvivalencia-skála segítségével számítva.

Az önálló háztartásban élő fiatalok jövedelmi helyzete természetesen függ iskolai végzettségüktől, munkaerő-piaci helyzetüktől (van-e munkahelyük, munkanélküliek vagy inaktívak) és a háztartásuk összetételétől (hány kereső és hány eltartott van a háztartásban). A szüleikkel egy háztartásban élő fiatalok jövedelmi helyzetét szüleik munkaerő-piaci helyzete és a szülői háztartás összetétele is befolyásolja. Jelen esetben a fiatalok jövedelmi helyzetét a jövedelmi szegénység szempontjából fogjuk elemezni, szegénynek tekintve azokat, akik az ekvivalens háztartás jövedelem mediánjának 60%-ánál alacsonyabb jövedelemből élnek. Elsősorban az érdekel bennünket, hogy a fiatalok szülőikkel együtt, illetve önállóan folytatott életvitele mennyiben befolyásolja az elszegényedésük valószínűségét, és hogy mindez mennyiben változott meg a válság első éveiben.

Magyarországon a fiatalok szegénységi rátája 2011-ben 16% (lásd 4. ábra), amely némileg magasabb a teljes népességre jellemző aránynál (14%). Ezzel az EU-átlagnál alacsonyabb értékkel a fiatal felnőttek szegénységi rátája alapján Magyarország a tagállamok rangsorában a középmezőny alján foglal helyet. A fiatalok körében legmagasabb szegénységi rátát Dániában és Görögországban mérték, ezekben az országokban a 18–34 éves korcsoport 27–28%-a a szegénységi küszöb alatti jövedelemből él. Magas (20% feletti) szegénységi rátát mértek ezen kívül még Spanyolországban, Olaszországban, Romániában, illetve Svédországban is. Az észak-európai országokban a fiatalok szegénységi rátája jelentősen meghaladja a teljes népségre jellemző érté-

ket, ami arra utal, hogy itt életciklus-hatásról van szó. Ahogy láttuk, a fiatalok ezekben az országokban korán önállósodnak, és ez sokszor átmenetileg alacsonyabb jövedelmet jelent. A dél-európai országokban azonban nemcsak a fiatalok, hanem a teljes népesség szegénységi rátája is magas, ezekben az országokban tehát a fiatalok helyzete nem különbözik a teljes népességétől. A vizsgált országok szűk többségében a fiatalok szegénységi rátája magasabb, mint a teljes népességé.

4. ábra. A 18–34 évesek körében mért szegénységi ráta változása, 2007–2011 (%)

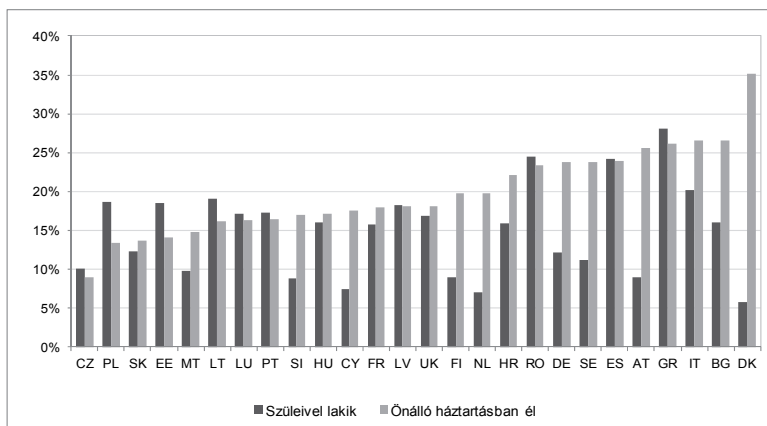
Forrás: EU-SILC (2008, 2010, 2012) alapján saját számítás.

Magyarországon a 2007 és 2011 közötti időszakban mind a fiatal felnőttek, mind a teljes népesség rátája növekedett kismértékben, így egymáshoz való viszonyuk lényegében változatlan maradt. A fiatalok szegénységi rátájában a legnagyobb emelkedés ebben az időszakban Spanyolországban (15%-ról 24%-ra) és Görögországban (19%-ról 27%-ra) volt megfigyelhető, de Ausztriában (12%-ról 18%-ra) és Dániában (23%-ról 29%-ra) is jelentősen emelkedett a fiatalok között a szegények aránya. Kisebb mértékű emelkedés volt megfigyelhető Olaszországban, Portugáliában és Észtországban is. Ezekben az országokban a fiatalok szegénységi rátájában tapasztalható növekedés lényegesen nagyobb volt, mint a társadalom egészében bekövetkező változás. Például Spanyolországban és Görögországban is növekedett ugyan a szegények aránya, de a fiatalok körében tapasztalható növekedés mértéke

sokkal nagyobb volt (8-9 százalékpont a fiatalok körében és 3 pont a teljes népesség esetében).

A szegénységi ráta az országok többségében magasabb az önálló háztartásban élő fiatalok körében, mint a szüleikkel együtt lakó fiataloknál. Magyarország esetében a két érték között nincs lényeges eltérés, más országokban viszont jelentős különbséget mértek. Dániában pl. 30 százalékponttal haladja meg a szegénységi ráta az önállóak körében a szüleikkel együtt élő fiatalok esetében mért értéket, de Ausztriában is jelentős eltérést mértek. Ezzel szemben Lengyelországban, Észtországban és Litvániában (és kisebb mértékben még néhány országban) a szüleikkel együtt élők körében némileg magasabb a szegénységi ráta, mint az önálló háztartásban élők esetében.

5. ábra. Szegénységi ráta a 18–34 évesek körében, 2011 (%)

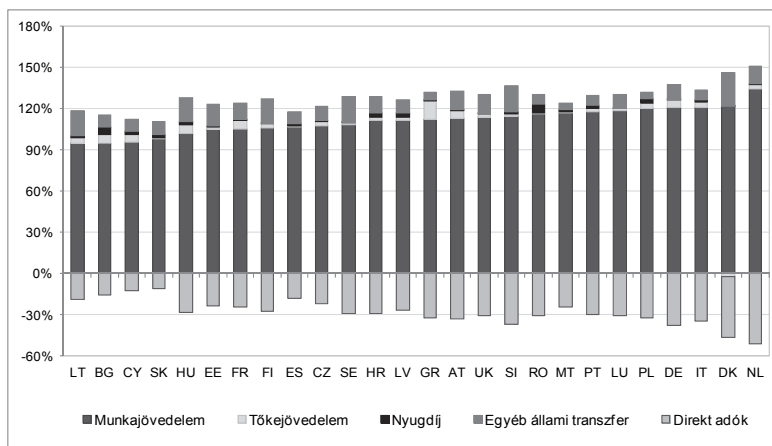
Forrás: EU-SILC (2012) alapján saját számítás.

Amennyiben a szegénységi ráta alakulását nézzük ezekben a csoportokban, azt találjuk, hogy az országok többségében viszonylag kicsi az eltérés a szegénységi ráta változásában a szüleikkel együtt és az önálló háztartásban élő fiatalok között (lásd *Melléklet MI. táblázat*). Ausztriában, Cipruson, Dániában, Franciaországban és Bulgáriában ugyanakkor az önállóak körében magasabb volt a szegénységi ráta növekedése. Pl. Ausztriában a 12%-ra nőtt a saját háztartásban élők körében a szegénységi ráta, viszont a szüleikkel együtt lakók esetében nem változott. Ugyancsak öt ország van, ahol a szüleikkel együtt lakó fiatalok esetében emelkedett nagyobb mértékben a szegény-

ségi ráta: ezek Görögország, Magyarország, Egyesült Királyság, Luxemburg és Hollandia.

Azt is megvizsgáltuk, hogy az önálló háztartásban élő fiatalok jövedelmei milyen forrásokból származnak. A fiatal felnőttek jövedelmi szerkezetének vizsgálatánál öt jövedelemtípust különböztetünk meg, a piaci jövedelmeket munkajövedelmekre és tőkejövedelmekre bontjuk, az állami transzfereken belül a nyugdíjakat és az egyéb transzfereket különböztetjük meg. Mivel az eddig felsorolt típusoknál bruttó jövedelmeket veszünk számba, az összes bruttó jövedelemből a direkt adók kivonásával kapjuk a nettó jövedelemértéket.

6. ábra. Az önálló háztartásban élő fiatalok bruttó jövedelmeinek szerkezete, 2011 (%)

Forrás: EU-SILC (2012) alapján saját számítás.

A jövedelemszerkezetet a fiatalok korcsoportjában azoknál vizsgáljuk, akik önálló háztartásban (nem szüleikkel) élnek. A munkajövedelmek részaránya az önálló háztartásban élő fiatalok jövedelmein belül Hollandiában a legmagasabb (134%) és Litvániában a legalacsonyabb (95%). Magyarország 102%-os aránnyal azok közé az országok közé tartozik, ahol a fiatalok jövedelmein belül alacsony hányadot tesznek ki a munkajövedelmek. A tőkejövedelmek aránya Dániában a legalacsonyabb és Görögországban a legmagasabb (13%), de Magyarországon is relatíve magas ez az arány (6%). A nyugdíj jövedelmek részaránya elhanyagolható ebben a korcsoportban. Az egyéb

állami transzferjövedelmek Dániában jelentik a legnagyobb részt az önálló háztartással rendelkező fiatalok jövedelmein belül (24%) és Lengyelországban a legalacsonyabb ennek a jövedelemtípusnak a részaránya (4%). Magyarországon a transzferjövedelmek részaránya relatíve magas, 17%.

4. A szüleikkel együtt élő fiatalok anyagi függetlensége

A korábbi kutatási eredmények (pl. Aassve *et al.* 2007) arra utaltak, hogy a szülőkkel való együttlakás védelmet nyújt az elszegényedés ellen. Ezek a kutatások azonban nem vizsgálják, hogy a fiatalok hogyan vesznek részt a szülői háztartás pénzkezelésében. Felmerül ezért a kérdés, hogy vajon a szüleikkel együtt élő fiatalok mennyire járulnak hozzá a háztartási költségekhez, illetve van-e beleszólásuk abba, hogy jövedelmüket mire költik.

A szülőkkel egy háztartásban élő fiatalok pénzkezelési mintáit az EU-SILC 2010-ben készült felvételének két kérdése alapján vizsgáltuk. Az egyik kérdés arra vonatkozott, hogy a fiatalok saját jövedelmükből mekkora hányadot tarthatnak meg saját használatra, vagy másképpen fogalmazva, mekkora összeget adnak be a családi „közös kasszába”. A másik e témához kapcsolódó kérdés a személyes kiadások feletti döntéshozásra vonatkozott, amit részletesebben az 4.2. alfejezetben tárgyalunk.

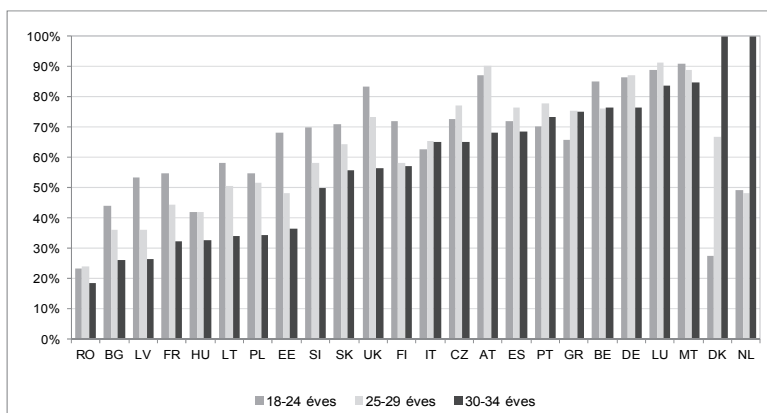
Az, hogy a fiatalok mennyiben járulnak hozzá a háztartási kiadásokhoz, sokféle tényezőnek az eredménye. Arra számítottunk, hogy a munkaerőpiacon már stabilan elhelyezkedett fiatal felnőttek (idősebbek, teljes munkaidőben dolgozók) nagyobb mértékben járul(hat)nak hozzá a közös háztartási költségvetéshez. Ugyanakkor a háztartások pénzkezelési stratégiáját a rendelkezésre álló pénzügyi források szintje is befolyásolja (Yodanis–Lauer 2007). Ahhoz, hogy a szegény háztartások ki tudjanak jönni a pénzükből, arra van szükség, hogy a legnagyobb gondossággal kezeljék a háztartás rendelkezésre álló teljes pénzüsszeget. Egy bizonyos jövedelmi szint alatt kevésbé lehet diszkrécionális, vagyis szabadon felhasználható jövedelem, és a pénzt kezelő személynek a szava a döntő a háztartási pénzek felhasználása, elköltése terén. Éppen ezért azt várjuk, hogy a szegényebb háztartásokban a fiataloknak kisebb beleszólásuk van a jövedelmükkel és a kiadásaikkal kapcsolatos döntésekbe.

4.1. Hozzájárulás a közös kasszához

A 7. ábrában azoknak a fiatal felnőtteknek a csoportját vizsgáljuk korcsoportok szerint, akik személyes jövedelmeiknek több mint felét megtartják saját felhasználásra. Az ábrán jól látható különbségek rajzolódnak ki az egyes országcsoportok között.

A kelet-európai országok nagy részében a fiatalabb korcsoporttól az idősebb felé haladva kevesebb pénzt tart(hat)nak meg saját maguknak személyes bevételeikből. Ez azt sugallja, hogy a 30–34 éves fiataloktól, akik nagyobb valószínűséggel rendelkeznek állással és saját jövedelemmel is, tehát anyagiilag függetlenek, a szülők jobban elvárják azt, hogy beszálljanak az együttlakás költségeibe.

7. ábra. A személyes jövedelmének több mint felét saját felhasználásra megtartó fiatalok aránya életkori csoportok szerint az EU-országokban, 2010 (%)

Forrás: EU-SILC (2010) alapján saját számítás.

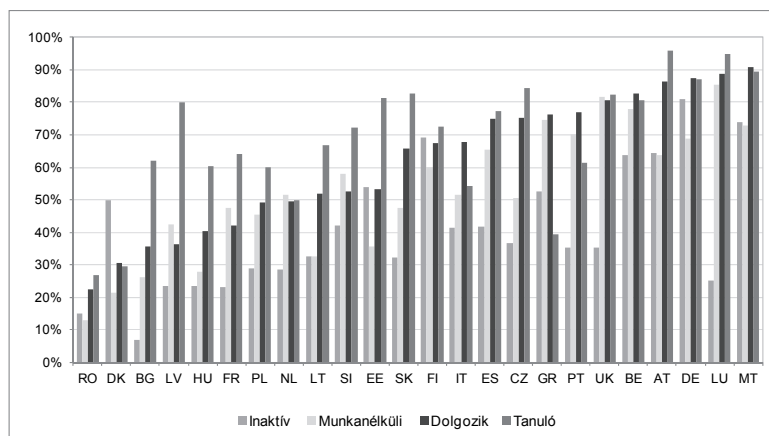
Megjegyzés: A nagyon alacsony esetszám miatt Svédország adatait nem szerepeltettük az ábrában, Ciprus és Írország esetében nem állnak rendelkezésre adatok, Horvátország pedig ekkor még nem tartozott az Európai Unió tagállamai közé.

Magyarországon azt látjuk, hogy a két fiatalabb korcsoport 42–42%-a, míg a 30–34 évesek korosztályának ennél kisebb aránya, 33%-a tart(hat)ja meg jövedelmének több mint felét saját felhasználásra. Ezek az arányok minden korcsoportban elmaradnak az európai átlagtól. Romániában még ennél is nagyobb a háztartási költségvetéshez hozzájárulók aránya, hiszen

még a 30–34 éves fiataloknak kevesebb, mint 20%-a tart(hat)ja meg jövedelmének ekkora hányadát.

Az észak- és nyugat-európai országokban és néhány dél-európai országban az európai átlagon felül alakulnak az arányok. Itt nem igaz minden esetben, hogy az idősebbek kisebb aránya tartja meg a jövedelmét. Hollandiában és Dániában a legidősebb korcsoport teljes egésze megtart(hat)ja jövedelmének több mint felét. Ezeket az adatokat azonban óvatosan kell kezelnünk, hiszen ezekben az országokban eleve alacsony az ebben az életkorban még szüleikkel lakó fiatalok aránya.

8. ábra. A személyes jövedelmének több mint felét saját felhasználásra megtartó fiatalok aránya munkaerő-piaci státuszuk szerint az EU-országokban, 2010 (%)

Forrás: EU-SILC (2010) alapján saját számítás.

Megjegyzés: Lásd 7. ábra alatt. Az országok a 'dolgozik' státusz megoszlása szerint sorrendbe rendezve.

A munkaerő-piaci státusznak egyes országokban jelentős szerepe van abban, hogy a fiatalok jövedelmük/bevételük mekkora részével rendelkez(het)nek. Néhány volt szocialista országgal (Szlovákia, Bulgária, Litvánia, Csehország) együtt ebbe a csoportba tartozik Magyarország is, ahol a szüleikkel egy háztartásban élő diákok 60%-a, az aktívak 40%-a, a munkanélküliek 28%-a és az inaktívak mindössze 24%-a tartja meg személyes bevételeinek több mint felét. Ugyanakkor néhány országban (Románia, Finnország) a munkaerő-piaci státusztól független ez.

A volt szocialista országokban szinte kivétel nélkül a *diákok* azok, akik legmagasabb arányban tart(hat)ják meg személyes jövedelmüket maguk részére. Így van ez Magyarország esetében is, ahol a diákok 60% teszi ezt.

Dániában, Finnországban, Ausztriában, Németországban és Máltán az *inaktív*ak körében vannak az európai átlaghoz képest felülreprezentálva azok, akik jövedelmük több mint fele felett rendelkeznek. Dánia az egyedüli, ahol a többi munkaerő-piaci státuszban lévő fiatalhoz képest az inaktívak jóval nagyobb arányban rendelkeznek saját bevételeik felett. A *munkanélküli* fiatalok az európai átlagnál kisebb arányban tartják meg jövedelmeiket saját használatra néhány volt szocialista országban (Románia, Bulgária, Magyarország, Lettország, Észtország), de Dániában is így van ez.

A *'dolgozik'* kategóriába esőknek az európai átlagot tekintve 62%-uk rendelkezik jövedelmének több mint fele felett. Figyelemre méltó, hogy a nagy különbségek ebben az esetben nem észak-nyugat és dél-kelet iránya határozza meg. Dániában és Hollandiában, Franciaországban a saját jövedelemmel rendelkező szüleivel együtt élő fiatalok kisebb aránya rendelkezhet jövedelmének több mint felével, mint pl. Németországban, Ausztriában vagy az Egyesült Királyságban.

4.2. A személyes fogyasztás céljaira szánt kiadások feletti döntések lehetősége

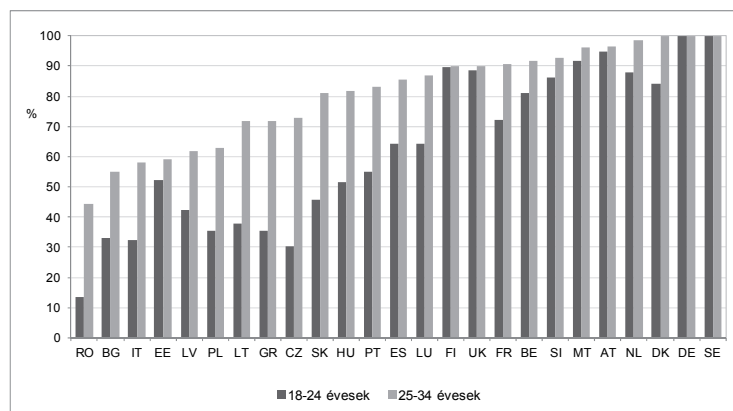
Az országok közötti eltérések tekintetében a fentiekhez hasonló kép rajzolódik ki akkor is, ha azon, szüleikkel együtt lakó fiatalok arányát vizsgáljuk, akik maguk hozzák meg a személyes fogyasztásukra és szabadidős tevékenységeikre szánt pénzüsszegek fölötti döntéseket.

Ebben az esetben két korcsoportot vizsgáltunk, a 18–24 évesek és a 25–34 évesek csoportját. Mindkét korcsoport esetében viszonylag alacsony volt a saját döntéssel rendelkező fiatalok aránya a három balti államban, Bulgáriában, Romániában, Lengyelországban, Olaszországban, továbbá Görögországban. Viszonylag magas volt a három északi országban, Hollandiában, az Egyesült Királyságban, Németországban, és Ausztriában, továbbá Máltán és Szlovéniában (*9. ábra*).

Magyarország e két véglet között helyezkedik el. Ha a korcsoport hatását is figyelembe vesszük, igen erős az életkor hatása az önálló döntéshozásra. A szülőkkel élő 18–24 éveseknek 43%-a, a 25–34 éveseknek viszont már 81%-a hozza meg személyes fogyasztásával kapcsolatos döntéseket. Ez az életkori hatás erősebb a kelet-európai országok, Olaszország, Görögország, Portugália, Spanyolország és Franciaország, Luxemburg esetében. Nem látunk vi-

szont életkor szerinti különbségeket Finnország, Dánia, Svédország, az Egyesült Királyság, Ausztria és Málta fiataljainak az esetében. Ez utóbbi országokban 18 éves kortól (vagy már hamarabb) életbe lép a fiatalok személyes kiadásaikkal kapcsolatos döntési szabadság.

9. ábra. Azon szüleikkel együtt élő fiatalok aránya, akik minden esetben maguk hozzák meg döntéseiket a személyes fogyasztásukkal, szabadidős tevékenységeikkel és a hobbiikkal kapcsolatos kiadások terén, 2010 (%)

Forrás: EU-SILC (2010)

Megjegyzés: Lásd 7. ábra alatt. Az országok a 25–34 évesek megoszlása szerint növekvő sorrendbe rendezve.

5. Következtetések

Tanulmányunkban az 18–34 éves szüleikkel együtt élő fiatalok megélhetési helyzetének alakulását vizsgáltuk Európai Unió országaiban a 2008-ban ki-robbanó gazdasági válságot követő négy évben, 2008 és 2012 között.

Az adatok szerint a szülőikkel való együttlakás-különlakás arányainak tekintetében a nemzetközi összehasonlításban nagy különbségek vannak a nyugat- és észak-európai, illetve a kelet- és dél-európai országok között. Az előbbiekben hamarabb hagyják el a fiatalok a szülői háztartást és 60–80%-uk él önálló háztartásban, míg az utóbbiakban a későbbre halasztott leválás jellemző, itt csupán a 18–34 évesek 20–30%-a él önálló háztartásban.

2008 és 2012 között néhány országban, láthatóan nőtt azoknak a fiataloknak az aránya, akik együtt élnek szüleikkel. Ezek közé az országok közé sorolható Magyarország is, ahol a négy év alatt több mint 10 százalékponttal emelkedett a szüleikkel egy háztartásban élő fiatalok, már eddig is magasnak tekinthető aránya.

Tanulmányunk első részében a szülőkkel egy háztartásban élő fiatalok társadalmi-demográfiai jellemzőit mutattuk be európai uniós összehasonlításban. A szülőktől való leválás fontos szocio-demográfiai meghatározói a fiatal életkora, neme, iskolai végzettsége és munkaerő-piaci státusza. Ezen tényezők hatása azonban országonként jelentősen eltérhet. Az észak- és nyugat-európai országokban leginkább az életkornak, az iskolai végzettségnek és a munkaerő-piaci státusznak van jelentősége. Ezekben az országokban szinte kizárólag a 18–24 évesek, a még tanulmányaikat folytató vagy munkanélküli státuszú fiatalok élnek együtt szüleikkel egy háztartásban.

A kelet- és dél-európai országokban a fenti szocio-demográfiai tényezőknek kisebb hatása van. Természetesen ezekben az országokban is magas az szüleikkel élő fiatalok aránya a 18–24 évesek körében, de emellett felülreprezentált a 25–29 és 30–34 évesek korcsoportjában is. Nemcsak a diákok, hanem a munkanélküliek és az állásban lévő fiatalok körében is nagyon magas a szülőkkel lakók aránya.

A tanulmány második részében a szülőkkel egy háztartásban élő 18–34 évesek jövedelmi helyzetét (szegénységi kockázatát) vizsgáltuk a már önálló háztartásban élő fiatalokéval összevetve.

Magyarországon a fiatalok szegénységi rátája 2011-ben 16% volt, ezzel az értékkel Magyarország a tagállamok rangsorában a középmezőny alján foglal helyet. A fiatalok körében legmagasabb szegénységi rátát Dániában és Görögországban mérték. Magyarországon a 2007 és 2011 közötti időszakban mind a fiatal felnőttek, mind a teljes népesség körében kismértékben növekedett a szegénységi ráta. A legnagyobb emelkedés ebben az időszakban Spanyolországban (15%-ról 24%-ra) és Görögországban (19%-ról 27%-ra) volt megfigyelhető, de Ausztriában és Dániában is jelentősen emelkedett a fiatalok között a szegények aránya. Ezekben az országokban a fiatalok szegénységi rátájában tapasztalható növekedés lényegesen nagyobb volt, mint a társadalom egészében bekövetkező változás.

A szegénységi ráta az országok többségében magasabb az önálló háztartásban élő fiatalok körében, mint a szüleikkel együtt lakó fiataloknál. Magyarország esetében a két érték között nincs lényeges eltérés, jelentős különbséget mértek viszont az EU-országok közül Dániában és Ausztriában.

Végül a szülőkkel együtt élő fiatalok anyagi önállóságának kérdéskörén belül azt vizsgáltuk, hogy a saját jövedelemmel rendelkező fiataloknak hozzá

járulnak-e a háztartás közös költségeihez, illetve mekkora döntési szabadságuk van személyes kiadásaik terén. A kelet-európai országok nagy részében a szüleikkel lakó fiatalok a fiatalabb (18–24 évesek) korcsoporttól az idősebbek (30–34 évesek) felé haladva kevesebb pénzt tartanak meg saját felhasználásra személyes bevételeikből – azaz azt feltételezzük, hogy valamilyen mértékben hozzájárulnak a háztartás közös kiadásaihoz.

Az észak- és nyugat-európai országokban igen magas (80–100%) azon fiatalok aránya, akik saját maguk döntenek személyes kiadásaikról, s erre az életkornak az országok többségében nincs erős hatása. Néhány volt szocialista országban és Olaszországban ezzel szemben relatíve alacsony az önálló döntéssel rendelkező fiatalok aránya (44–62%), és jelentős hatása van az életkornak a személyes döntések meghozásában: a 25–34 évesek körében jóval többen döntenek egyedül, mint a 18–24 évesek körében. Magyarország ebből a szempontból Európa középmezőnyében van és az életkornak erős hatása van: a szülőikkel élő 18–24 éveseknek 43%-a, a 25–34 éveseknek viszont már 81%-a hozza meg személyes fogyasztásával kapcsolatos döntéseket.

Mind a szocio-demográfiai leírás és az anyagi önállóság gyakorlása vizsgálatának eredményei azt mutatják, hogy az észak- és nyugat európai országokban korábbi életkorban történik meg a szülői háztartás elhagyása, az önállósodás, mint a kelet- és dél-európai országokban. A most fennálló jelentős különbségekben feltehetően az anyagi helyzet mellett jelentős szerepe van az adott társadalom családdal kapcsolatos értékrendszerének, normáinak. Ez az eredmény összhangban van az individuum központú és gyenge rokoni kapcsolatokkal jellemezhető észak-európai és az erősebb családi kapcsolatokra épülő dél-európai családmódel közötti különbséggel, amely Reher (1998) szerint évszázadok óta jelen van.

IRODALOM

- Aasve, A. – M. Iacovou – L. Mencarini 2006: Youth poverty and transition to adulthood in Europe Demographic Research, vol. 15, 21–50. p.
- Aasve, A. – M. Davia – M. Iacovou – S. Mazzucco 2007: Does leaving home make you poor? Evidence from 13 European countries. European Journal of Population, vol. 23, no. 3–4, 315–338. p.
- Albertini, M. – M. Kohli – C. Vogel 2007: Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns different regimes? Journal of European Social Policy, 2007/17, 319. p.
- European Commission 2013: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion Employment and Social Developments in Europe 2013, European Union.

- Eurostat 2012: Estimated average age of young people leaving the parental household by sex. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en. (Letöltés dátuma: 2014. szept. 25.)
- Fingerman, K. – L. Miller – K. Birditt – S. Zarit 2009: Giving to the Good and the Needy: Parental support of grown children. *Journal of Marriage and Family*, vol. 71, issue 5, 1220–1233. p.
- Gáti A. – M. Medgyesi – E. Ozdemir – T. Ward 2012: Young people in the crisis. EU Commission Employment, Social Affairs and Inclusion, Social Situation Observatory Income Distribution and Living Conditions Research note 5/2012.
- Harcza I. – Monostori J. 2012: Családi struktúrák az életciklusban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk.: *Társadalmi Riport 2012*. Budapest: TÁRKI, 65–92. p.
- KSH 2011: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete. A munkaerő-felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján. Központi Statisztikai Hivatal.
- Medgyesi M. – Tóth I. Gy. 2012: A jövedelmi egyenlőtlenségek hosszú távú meghatározói Magyarországon. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk.: *Társadalmi Riport 2012*, Budapest: TÁRKI, 19–40. p.
- Murinkó L. 2013: Első elköltözés a szülői házból Magyarországon. A szülői ház elhagyásának időzítése, párkapcsolati környezete és családi háttér szerinti különbségei. *KSH NKI Kutatási Jelentések 94*. (2013/1) Budapest: KSH.
- Reher, D. S. 1998: Family ties in Western Europe: Persistent contrasts. *Population and Development Review*, (June 1998) vol. 24, no. 2, 203–234. p.
- Swartz, T. T. – M. Kim – M. Uno – J. Mortimer – K. B. O'Brien 2011: Safety nets and scaffolds: parental support in the transition to adulthood. *Journal of Marriage and Family*, (Apr. 2011) vol. 73, Issue 2, 414–429. p.
- Tóth, I. Gy. – M. Medgyesi 2011: Income distribution and living difficulties in the midst of consolidation programs and crises in Hungary. In: Fazekas, K. – Gy. Molnár eds. *The Hungarian labour market: Review and analysis*. Budapest: Institute of Economics, IE HAS – National Employment Foundation.
- Yodanis, C. – S. Lauer 2007: Managing money in marriage: Multilevel and cross-national effects of the breadwinner role. *Journal of Marriage and Family*, vol. 69, 1307–1325. p.
- Vaskovics L. 2000: A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle*, 2000/4. sz.

Melléklet

M1. táblázat. Szegénységi ráta alakulása a 18–34 évesek között az önálló háztartásban, illetve a szüleikkel együtt élők körében, 2007–2011 (%)

EU-országok	Önálló háztartásban élők			Szüleikkel együtt élők		
	2007	2009	2011	2007	2009	2011
Ausztria	13,9	18,4	25,6	8,9	6,5	9,1
Belgium	13,2	15,9	n.a.	13,0	10,3	n.a.
Bulgária	22,8	20,5	26,5	15,7	15,5	16,0
Ciprus	13,7	n.a.	17,5	8,4	n.a.	7,5
Csehország	8,8	9,6	9,0	8,9	7,9	10,1
Németország	24,2	23,0	23,7	10,3	9,5	12,2
Dánia	27,2	31,3	35,1	5,8	8,9	5,8
Észtország	11,4	13,8	14,1	14,1	16,2	18,6
Spanyolország	14,2	18,6	23,9	16,2	20,5	24,2
Finnország	18,8	20,1	19,7	9,2	10,8	9,1
Franciaország	14,6	19,2	18,0	15,9	15,5	15,8
Görögország	22,0	26,8	26,2	17,7	15,8	28,1
Horvátország	n.a.	n.a.	22,2	n.a.	n.a.	15,9
Magyarország	17,6	16,6	17,2	12,0	13,2	16,0
Írország	11,7	n.a.	n.a.	10,7	n.a.	n.a.
Olaszország	23,7	23,1	26,5	15,2	18,1	20,1
Lettország	14,6	23,4	16,3	17,4	22,2	19,1
Luxemburg	16,0	17,7	16,3	13,3	13,6	17,1
Litvánia	14,2	19,3	18,1	16,8	19,1	18,2
Málta	n.a.	12,2	14,8	n.a.	11,3	9,8
Hollandia	21,8	17,7	19,8	5,6	7,2	7,1
Lengyelország	14,9	15,7	13,4	17,5	18,2	18,7
Portugália	12,7	13,0	16,4	14,4	15,5	17,4
Románia	23,0	24,0	23,4	21,3	19,6	24,5
Svédország	22,3	24,2	23,8	9,3	10,5	11,2
Szlovénia	14,3	12,6	17,1	7,5	8,1	8,9
Szlovákia	12,2	13,0	13,6	9,7	12,1	12,3
Egyesült Királyság	18,2	18,1	18,1	12,1	13,9	16,9

Forrás: EU-SILC (2008, 2010, 2012)

Megjegyzés: n.a.: nincs adat. Az adott évben a szóban forgó ország nem vett részt az EU-SILC kutatásban.